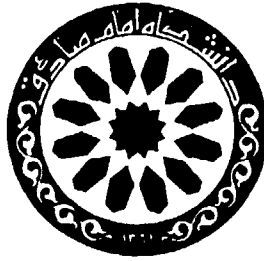

تقدیم
! البرجمین !

شماره ثبت ۱۵۱
شماره ۴

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق خصوصی)

اکراه در اعمال حقوقی

در حقوق ایران و مطالعه تطبیقی آن با حقوق فرانسه

علی انصاری

013673

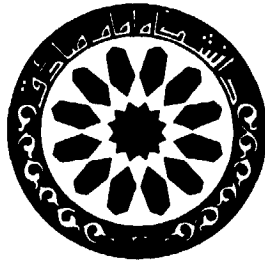
استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید حسین صفایی

زمستان ۱۳۷۸

۳۶۸۱۵

۲۰ / ۲ / ۱۳۸۰

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق خصوصی)

اکراه در اعمال حقوقی

در حقوق ایران و مطالعه تطبیقی آن با حقوق فرانسه

علی انصاری

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید حسین صفایی

استاد مشاور:

دکتر علی حسین مصلحی

زمستان ۱۳۷۸

کتابخانه تخصصی حقوق
تهران

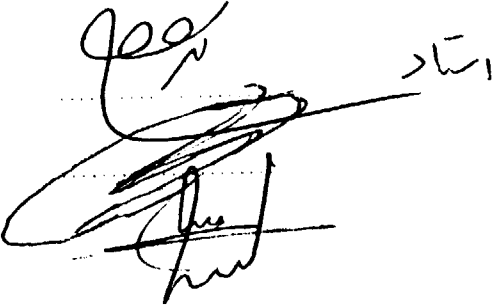
کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل
مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای: علی انصاری / دانشجوین - ۷۲۳۰۱۳۸۴

تحت عنوان: اکراه در اعمال حقوقی در حقوق ایران و مطالعه تطبیقی آن با حقوق فرانسه

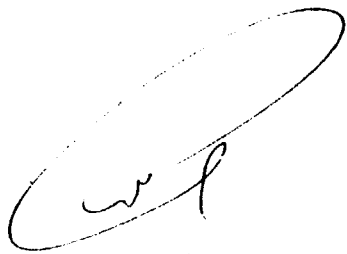
را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضاء
(۱) استاد راهنما:	دکتر سید حسین صفایی	استاد	
(۲) استاد مشاور:	دکتر علی حسین مصلحی		
(۳) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده:	علی عباس حیاتی		

(۴) اساتید ناظر:

(۱) دکتر حمید بهرامی احمدی

(۲)

با تشکر از اساتید گرامی

جناب آقای دکتر صفایی - آقای دکتر مصلحی - آقای دکتر بهرامی

و سایر اساتیدم

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم که در سایه سار وجود آنها سعادت فراگیری
علم را یافتم و دعای خیر آنها همواره بدرقه راهم است.
همسر فداکارم که همواره انیسی مهربان و جلیسی باصفا برایم
بوده است.

و در پایان از دوستان عزیزم در دانشگاه علی‌الخصوص آقای
حاجعلی چراغی توفیق که مشوق و قرینم بودند سپاسگزارم.

چکیده

در این پایان‌نامه «اکراه در اعمال حقوقی در ایران و مطالعه تطبیقی آن با فرانسه» را بحث کرده‌ایم.

پایان‌نامه از سه فصل تشکیل شده است و هر فصل از چند گفتار تشکیل شده است. در فصل اول: مفاهیم و کلیات را آورده‌ایم و از اراده و مراحل تکوین اراده و مبانی اکراه سخن گفته‌ایم. و در فصل دوم: شرایط تحقق اکراه مطرح شده است و اجمالاً نوشته‌ایم برای تحقق اکراه ضروری است عمل تهدیدآمیز نامشروعی از طرف متعاقدین یا ثالث بر شخص وارد شود که غیر قابل تحمل باشد و او در نتیجه این امر به معامله‌ای وادار گردد. و در فصل سوم که فصل پایانی می‌باشد احکام و آثار اکراه را گفته‌ایم و اثر آن در حقوق ایران عدم نفوذ و در حقوق فرانسه بطلان نسبی می‌باشد. و بطور کلی پذیرفته‌ایم اکراه در حقوق ایران عیب رضا و در حقوق فرانسه عیب اراده می‌باشد. و معیار غیر قابل تحمل بودن را با توجه به فقه و قانون و دکترین معیار شخصی دانسته‌ایم. اما از آنجایی که این معیار در اثبات با مشکل مواجه می‌شود معیار نوعی را برگزیده‌ایم. اکراه - تنفیذ - عدم نفوذ - ترس - اعمال حقوقی

خلاصة البحث

تمّ البحث في هذه الأطروحة عن الاكراه في الاعمال الحقوقية في القانون الأيراني و مقارنتها مع القانون الفرنسي. حيث إنّ هذه الأطروحة تتشكل في ثلاثة فصول وكل فصل يتشكل عن عدة اقوال. ففي الفصل الاول تم ذكر المفاهيم والكليات بالاضافة الى التكلم عن الاراده و مراحل تكوينها و مباني الاكراه و اساسه. في الفصل الثاني تم بيان شرائط تحقق الاكراه و قلنا بالإجمال لإجل تحقق الاكراه الضروري ان يكون العمل المهدد غير مشروع من طرف المتعاقدين أو الغير على الشخص المكره و ان يكون هذا العمل غير قابل للتحمل . بحيث يجعله يقبل المعامله. في الفصل الثالث والاخير الاشارة الى احكام و آثار الاكراه و قلنا بأن الاكراه في الحقوق الايرانية هو عدم نفوذ المعامله و في الحقوق الفرنسية آثارها البطلان النسبي. و يشكل كلى تم القبول بأن الاكراه في الحقوق الايرانية (القانون) هي من عيوب الرضا في حال إلتها من عيوب الاراده في القانون الفرنسي . وكتنا قد بيّنا بأن معيار غير قابل التحمل معيار شخصي و ذلك بالأخذ بعين النظر الفقه والقانون والاجتهاد. و لكن فيما ان اثبات هذا المعيار غير ميسر لذا تم انتخاب المعيار النوعي لذلك .

الاكراه - التهديد - الاعمال الحقوقية - البطلان النسبي - التنفيذ

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

فصل اول: مفاهیم و کلیات

مقدمه:

۲	گفتار اول: مفهوم اکراه
۲	مبحث اول: مفهوم لغوی اکراه
۳	مبحث دوم: مفهوم اصطلاحی اکراه
۳	الف: حقوق ایران
۸	ب: حقوق فرانسه
۱۰	گفتار دوم: تحلیل اراده
۱۱	مبحث اول: اراده در لغت و اصطلاح
۱۱	الف: اراده در لغت
۱۱	ب: اراده در اصطلاح
۱۲	مبحث دوم: مراحل تکوین اراده
۱۵	فرع: تجزیه اراده
۱۷	مبحث سوم: اختیار
۱۸	الف: اختیار در کلام فقهاء
۱۹	ب: اختیار در حقوق مدنی
۲۱	گفتار سوم: مبانی اکراه
۲۱	مبحث اول: مبانی اکراه در حقوق اسلام

۲۱	بند اول: کتاب
۲۶	بند دوم: سنت
۳۰	بند سوم: اجماع
۳۰	بند چهارم: عقل
۳۱	مبحث دوم: مبانی اکراه در حقوق فرانسه
۳۳	گفتار چهارم: تفاوت اضطرار و اکراه
۳۴	مبحث اول: تفاوت در ماهیت
۳۴	الف: ماهیت اضطرار
۳۴	ب: ماهیت اکراه
۳۵	ج: تفاوت آن دو در کلام فقهاء
۳۵	د: تفاوت از نظر حقوقدانان
۳۷	مبحث دوم: تفاوت در شرط
۳۷	الف: شروط اکراه
۳۸	ب: شروط اضطرار
۳۸	مبحث سوم: تفاوت در ارث

فصل دوم: شرایط تحقق اکراه

۴۱	گفتار اول: عمل تهدیدآمیز
۴۲	مبحث اول: تهدید از طرف متعاقدین
۴۴	مبحث دوم: تهدید از طرف ثالث
۴۶	* حقوق فرانسه
۴۹	فرع ۱: تهدید از وضعیت خارجی ناشی شده باشد
۵۳	* حقوق فرانسه

۵۷ فرع ۲: تهدید ضمنی
۵۹ مبحث سوم: تأثیر تهدید بر مکره
۶۴ * حقوق فرانسه
۶۷ گفتار دوم: غیر قانونی بودن تهدید
۶۸ مبحث اول: اکراه مشروع
۶۹ بند اول: استفاده از وسیله مباح
۷۰ بند دوم: استفاده از هدف مشروع
۷۲ مبحث دوم: اکراه نامشروع
۷۳ * حقوق فرانسه
۷۵ گفتار سوم: غیر قابل تحمل بودن تهدید
۸۰ مبحث اول: ضابطه نوعی
۸۲ مبحث دوم: ضابطه شخصی
۸۵ * حقوق فرانسه

فصل سوم: آثار و احکام اکراه

۹۱ گفتار اول: اثر معامله اکراهی
۹۲ مبحث اول: نفوذ معامله اکراهی
۹۴ مبحث دوم: بطلان
۹۸ مبحث سوم: عدم نفوذ
۱۰۲ * حقوق فرانسه
۱۰۶ گفتار دوم: اثر اجازه مکره
۱۰۶ مبحث اول: قائلین به نقل
۱۰۸ مبحث دوم: قائلین به کشف

۱۱۱.....	مبحث سوم: التزام طرف عقد اکراهی
۱۱۵.....	‡ حقوق فرانسه
۱۱۶.....	گفتار سوم: اثر فوت و حجر طرفین عقد اکراهی
۱۱۶.....	مبحث اول: فوت و حجر مکره
۱۱۸.....	مبحث دوم: فوت و حجر طرف عقد اکراهی
۱۲۰.....	‡ حقوق فرانسه
۱۲۲.....	نتیجه گیری
۱۲۷.....	منابع و مأخذ

مقدمه

انسان اشرف مخلوقات و خلیفه‌الله در زمین است. لازمهٔ چنین عزّت و کرامتی در وجود عقل و اختیار است که خداوند سبحان در ذات او به ودیعت گذارده است؛ این برتری آنگاه از قوه به فعلیت درمی‌آید که بشر بتواند از این امکان بهره‌برداری کند و در مسیر تعقل خویش گام بردارد تا بدانچه که تمایل دارد و آنرا صلاح خویش می‌داند برسد یا از مضارّ خویش اجتناب نماید.

از دیدگاه اسلام، پژوهشی که در راستای منطبق ساختن اصول کلی اسلام با نیازهای اجتماعی انجام گیرد نه تنها فضیلت است بلکه هرگاه دوام و قوام نظام اجتماعی و گره‌گشایی مشکلات و تنویر افکار مردم ضرورت چنین امری را بنماید واجب و تکلیف است.

تحقیق در هر علم فنون و رموز مربوط به خود را لازم است اما در زمینه مسائل حقوقی از ویژگی خاصی برخوردار است چرا که تمامی ابعاد مختلف ذهنی، فکری انسان را بکار می‌طلبد بصورتی که نه تنها به مطالعه و تعمق نیاز دارد بلکه ذهنی تحلیل‌گر و مفسّر می‌خواهد تا حکم مسائل و موضوعات مختلف را با بررسی و تطبیق هر مورد با احکام لازمه و مطالعه تطبیقی نظامهای مختلف حقوقی برای پاسخگویی به نیازهای فرد و جامعه و اجرای عدالت که آرمان همهٔ انسانها است ارائه نماید. و دیگر اینکه جنبه‌های علمی و عملی قضیه بایستی توأم و درکنار هم بررسی گردد چرا که صرف تحقیقات علمی بدون کاربرد عملی و یا بررسی جنبه‌های عملی موضوع مطروحه بدون تمسک به مباحث تئوریک، فایده چندانی نخواهد داشت. یک تحقیق حقوقی آنگاه کامل و مفید خواهد بود که تمامی ابعاد را در نظر داشته باشد و براستی چه نیکو سخن رانده‌اند که حقوق هم علم است و هم هنر.

در این رساله حتی المقدور سعی شده است نکات فوق رعایت گردد هر چند ارائه نظر قاطع و مورد قبول همگان با توجه به اختلاف نظرهای حقوقدانان و فقهاء در نظام‌های حقوقی دشوار می‌نماید اما نباید مانع تتبع گردد بلکه لازم است راه حل‌های مناسب و منطقی با رعایت اصول و مبنای حقوقی انتخاب گردد اگر چه چنین کاری ملالت دارد اما سخن نغز و شیرین حافظ می‌گوید:

از مشکلات طریقت عنان متاب ای دل که مرد راه نیندیشد از نشیب و فراز
انتخاب موضوع در هر رساله بیش از هر چیز به ذوق نویسنده منوط است اما پیشینه تاریخی این امر که انسان بواسطه فطرت و سرشت خویش آزاد آفریده شده است و می‌بایستی در رفتار خود آزاد باشد ذهن انسان را مشغول می‌نماید که آیا آزادی انسان مطلق است بطوری که هر چه را اراده کرد و تمایل داشت بدون هیچ گونه محدودیت و ممنوعیتی بدان دست یابد؟

پاسخ این سوال اگر چه ابتدائاً ساده بنظر می‌رسد که خیر، بلکه آزادی هر فرد تا آنجا پیش می‌رود که با منافع دیگران تعارض نداشته باشد اما خود پاسخ سوال دیگری را مطرح می‌نماید که مگر می‌توان در نظام اجتماعی نوین امری را انجام داد که با منافع دیگران برخوردی نداشته باشد؟ آیا لازم است در تمام این موارد آزادی محدود شود؟ اگر اینگونه باشد در حقیقت پذیرفته‌ایم آزادی یک استثناء است. اما مجموعه این سوالات - قانونگذاران را بر آن داشته است که قوانینی را وضع نمایند که انسان مختار و آزاد بتواند با انطباق نیازهای اجتماعی خویش، اعمال حقوقی مورد نظر را انجام دهد؛ بطوری که به دور از هرگونه فشار و تهدید باشد. چون حس منفعت طلبی در وجود انسان سابقه طولانی دارد و با اندک تسامح و غفلت استثمار را در پی دارد؛ و اختیار را از انسان سلب می‌کند. لکن هرگاه در چنین حالتی شخص عمل حقوقی را انجام دهد مورد تایید و تنفیذ ممتن واقع نمی‌شود و صحت و نفوذ آن منوط به این است که شخص در محیطی آزاد با رضایت و اختیار تصمیم بگیرد.

اکراه که در اصطلاح عبارت است از فشار نامشروعی که فرد را وادار به انجام عملی می‌نماید که راضی نیست؛ می‌تواند وسیله‌ای برای قدرتمندان باشد تا ضعیفان را به کاری